

УДК 378:373.3/.5.011-051:78]:17.022

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК БАЗОВИЙ КОНСТРУКТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОРОЗУМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Марія Ткач, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії музики та естрадного мистецтва, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

ORCID: 0000-0002-5538-975X

E-mail: m.m.tkach@npu.edu.ua

У статті визначено, що сучасний етап суспільного розвитку потребує радикального оновлення змісту вищої мистецької освіти, в якій аксіологічні пріоритети мають стати визначальними у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. З'ясовано, що зазначена проблема особливо загострюється у зв'язку з інтеграційними прагненнями нашої держави щодо приєднання до Єдиного європейського освітнього простору, в якому особистість формується як суб'єкт культури, розвивається її духовно-ціннісна сфера тощо. Відтак, у змісті вищої мистецької освіти актуалізується проблема духовно-ціннісного становлення особистості засобами музики, створюючи передумови для формування в майбутніх учителів музичного мистецтва такого феномену як цілісне професійне світорозуміння. Аналіз структурних компонентів окресленого феномену засвідчив, що базовим конструктом професійного світорозуміння є система ціннісних орієнтацій особистості.

З метою вивчення динаміки у становленні ціннісних орієнтацій студентів музичних спеціальностей був проведений другий етап спеціального експериментального дослідження на базі факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського УДУ імені Михайла Драгоманова. У процесі проведення емпіричного дослідження з використанням методів спостереження, анкетування, бесіди, тестування, діахронічного аналізу, ранжування та ін. було підтверджено, що найбільш стійкими виявилися орієнтації студентів на професійні цінності, що відображає головну спрямованість їх мотивів, інтересів і потреб щодо майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: цінності; ціннісні орієнтації; професійне світорозуміння; педагогічна аксіологія; теоретичний конструкт; вчитель музичного мистецтва; постнекласика; вища мистецька освіта.

VALUE ORIENTATIONS AS A BASIC CONSTRUCT FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL WORLDVIEW OF THE FUTURE MUSIC TEACHER

Mariia Tkach, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Music Theory and Pop-Arts, Dragomanov Ukrainian State University.

ORCID: 0000-0002-5538-975X

E-mail: m.m.tkach@npu.edu.ua

The article reveals that the current stage of social development requires a radical renewal of the content of higher art education, in which axiological priorities should become decisive in the professional training of future music teachers. It has been found that this problem is especially exacerbated by the integration aspirations of our country to join the Common European Educational Area, in which the individual is formed as a subject of culture, his or her spiritual and value sphere develops, etc. This requires a transition from a knowledge-centered to a culture-centered model of

higher education, where a person is formed as a subject of culture, develops its spiritual and valuable sphere, etc.

Therefore, the problem of spiritual and value formation of a personality through music is actualized in the content of post-nonclassical higher art education, creating prerequisites for the formation of such a phenomenon as a holistic professional worldview in future music teachers. The analysis of the structural components (cognitive-educative, emotional-valuable, activity-practical and professional-reflective) of this phenomenon has shown that the basic construct of professional worldview is the system of value orientations of the individual.

In order to study the dynamics in the formation of value orientations of students of music specialties, the second stage of a special experimental study was conducted at the Anatolii Avdiievskyi Faculty of Arts of Dragomanov Ukrainian State University. In the course of the empirical study, using the methods of observation, questionnaires, interviews, testing, diachronic analysis, ranking, etc., it was confirmed that students' orientations towards professional values were the most stable, reflecting the main focus of their motives, interests and needs for future professional activities.

Keywords: *values; value orientations; professional worldview; axiological priorities; theoretical construct; music teacher; post-nonclassical; higher art education.*

Початок третього тисячоліття означився системними кризовими явищами майже у всіх сферах суспільного життя, що пов'язано, вочевидь, з поступовою втратою духовно-ціннісних орієнтирів людського існування. Низка викликів (воєнних, економічних, гуманітарних, екологічних тощо), які постали нині перед суспільством та його інституціями, вимагають зміни не тільки базових світоглядно-ціннісних установок, а й потребують системного реформування системи вищої освіти як найважливішої суспільної інституції. У центрі оновленої освітньої системи має стати цілісна ціннісно-орієнтаційна сутність особистості студента з особливим типом світорозуміння, яке має ціннісну першооснову.

Наразі зазначена проблема особливо загострюється в умовах євроінтеграційних прагнень нашої держави щодо приєднання до Єдиного європейського освітнього простору, в якому ціннісний аспект освіти та виховання є пріоритетним. У зв'язку з цим виникає нагальна необхідність радикального оновлення змісту, цілей та функцій вищої освіти й мистецької освіти, зокрема, де аксіологічні пріоритети мають стати ключовими у професійній підготовці майбутніх фахівців. Сталість і дієвість цінностей як базових диспозицій в структурі особистості студента мають скеровувати його до віднаходження самого себе, до пошуків власних смислів в складно ієрархізованому ціннісному просторі вищої мистецької освіти.

Між тим доводиться визнавати, що останнім часом світові тенденції розвитку вищої освіти виявляють спрямованість освітнього процесу на формування у майбутніх фахівців системи компетентностей як індикаторів якості їх професійної підготовки. При цьому значно применшуються значення освіти як соціокультурного феномену, що призводить до кризових явищ, пов'язаних з дефіцитом культури та ціннісних орієнтирів в освіті. Це потребує переходу від знаннєцентристської до культуроцентристської моделі вищої освіти, де особистість формується як суб'єкт культури, розвивається її духовно-ціннісна сфера тощо. Окреслена зміна пріоритетів актуалізує проблему формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва такого феномену як *цілісне професійне світорозуміння*, в якому ціннісні орієнтації як базовий конструкт виступають основою його функціонування.

Мета статті – теоретичне обґрунтування окресленого феномену з огляду на його ціннісну природу та експериментальне дослідження динаміки в становленні ціннісних

орієнтацій студентів факультетів мистецтв університетів як усвідомленого вибору ними власної позиції у професійній діяльності крізь призму музичних та музично-педагогічних цінностей.

Методологія дослідження має комплексний характер й охоплює блоки взаємодоповнюючих дослідницьких *методів*: теоретичних (аналіз наукових джерел з теми дослідження; систематизація; порівняння; узагальнення наукових даних; компаративний аналіз зарубіжного досвіду тощо) та емпіричних (спостереження, анкетування, бесіда, тестування, діахронічний аналіз, ранжування тощо).

Проблема цінностей історично виникала й продовжує виникати в періоди радикальних суспільних зрушень, соціальних змін, знецінення тієї або іншої культурної традиції тощо. У наших попередніх дослідженнях було детально проаналізовано проблему цінностей у філософському та психологічному дискурсах [33]. Зокрема було з'ясовано, що в західноєвропейській філософській традиції зазначена проблема активно досліджувалася у працях філософів Баденської школи неокантіанства: Р. Г. Лотце, В. Віндельбанд, Г. Ріккерт [8, с. 526–527]. Ідеї неокантіанців знайшли своє подальше відображення у феноменології цінностей М. Шелера [5], «розуміннєвій соціології» М. Вебера [1] та ін.

Теорія ціннісних орієнтацій широко висвітлювалася і в працях представників гуманістичної та екзистенційної психології. Це: теорія мотивації особистості А. Маслоу [26]; теорія становлення особистості Г. Олпорта [22]; смислова теорія особистості В. Франкла [25]; феноменологічна теорія особистості К. Роджерса [30] та ін.

У дослідженнях українських учених-психологів: І. Бех [4], З. Карпенко [10], В. Роменець [17], В. Татенко [20] та ін. проблема цінностей в онтогенезі особистості також займає провідне місце. Серед багатьох вітчизняних концепцій слід відзначити оригінальну «теорія вчинку» відомого вченого, академіка, фундатора української історико-психологічної науки В. Роменця, яка має значну евристичну цінність. Згідно цієї концепції, вчинок розглядається як спосіб особистісного існування у світі. Як стверджував учений, «здійснення вчинку є подія в житті людини: духовне зростання, переображення, встановлення нових відношень до світу. Вчинок формує «світ людини», і тією мірою, якою це вдається, вся структура вчинку підноситься до рівня важливих значущостей. Подія (по-дія) є результат вчинку. Її можна тлумачити також як завершальний етап самого вчинку, коли рефлексія констатує непересічну його значущість» [17, с. 20]. На переконання В. Татенка, «саме вчинок як універсальний принцип і спосіб самовідтворення буття, що інтегрує в собі його найвищі й найзагальніші цінності, дає змогу людині, котра вчиняє усім своїм життям, стати воістину «безсмертною», долучитися до вічності» [20, с. 440].

У сучасному науковому дискурсі актуалізація окресленої проблеми пов'язана з утвердженням нової системи цінностей постнекласичної науки й культури, яка декларує та утверджує людиномірні, ціннісні характеристики буття з позицій постнекласичної раціональності. За цих умов відкриваються принципово нові можливості щодо аксіологізації змісту вищої мистецької, освіти оскільки ціннісна структура суспільства наповнюється іншим соціальним та духовно-світоглядним змістом у контексті постнекласичної реальності [2; 3; 6; 12; 13 та ін.].

У сфері мистецької освіти проблема цінностей розглядається в різних аспектах, які прослідковуються у працях сучасних зарубіжних та українських дослідників. Нашу

увагу привернули праці науковців, які досліджують проблеми мистецьких цінностей, ціннісних орієнтацій студентів, ціннісних взаємовідносин між вчителем та учнями, ціннісного вибору професії вчителя музики тощо у різних ракурсах. Наведемо деякі з них: перетин пікових переживань учителів музики та їх учнів (А. Bakker); чинники, які зумовлюють вибір професії вчителя музики (А. Rauduvaitė & J. Lasauskienė); виявлення музичних цінностей в освітньому процесі (J. Uchyla-Zroski); розвиток ціннісного критичного мислення в музичній освіті (О. Тороғлу); підвищення мотивації до навчання через розширення музичної освіти (В. Nadera); розуміння вчителями музики своєї професійної ідентичності (J. Ballantyne & K. Zhukov); формування світоглядних основ естетичної оцінної діяльності майбутніх учителів музики (Г. Падалка); дослідження мистецької освіти як цінності (О. Олексюк; А. Козир, В. Федоришин) та ін. [23; 28; 33; 32; 27; 24; 16; 15; 11].

Студіювання філософсько-психологічних та музично-педагогічних праць з означеної проблеми засвідчує, що наукові погляди зарубіжних та вітчизняних учених на проблему цінностей мають переважно різні інтерпретації. Утім у підсумку вони зводяться до визначення цінностей як універсальних смислів, основи для пізнання світу та самопізнання, найважливішого функціоналу в структурі особистості, об'єкта спрямованості особистості, переконання для досягнення мети, чітко структурованих систем, що мають певну ієрархію тощо. При цьому наголошується, що трансформація цінностей в універсальні смисли – це «проживання», «переживання», «переображення» цінностей людиною, виявлення їх суб'єктивної значущості, після чого відбувається їх «присвоєння», надання їм статусу індивідуальних, неповторних, особливих та унікальних [31].

Дослідження ціннісної сфери особистості у теоретичних концепціях другої половини ХХ століття та екстраполяція цієї проблеми у сферу педагогіки зумовило появу самостійної міждисциплінарної галузі наукового знання – *педагогічної аксіології*, загальні обриси якої почали окреслюватися у руслі філософії освіти [3; 6; 13 та ін.]. Педагогічна аксіологія визначає аксіологічні пріоритети розвитку освітньої сфери у різних напрямках: цінності як моральний принцип освіти і виховання [4; 19]; комунікативні тенденції аксіології освіти [2]; теорія та практика розвитку педагогічної аксіології у контексті модернізації педагогічної освіти в Україні [9]; ціннісні професійні орієнтації студентської молоді [18]; освітні цінності та ціннісні підходи до освіти в умовах постнекласики [15] та ін. Як зазначає українська дослідниця Т. Калюжна, «особистісний вимір педагогічної аксіології дозволяє унікальним чином, через ціннісні пріоритети в освіті, підкреслити центральне положення людини, її внутрішнього світу в педагогічній системі шляхом розгляду залежності стану освітньої сфери, її розвитку і перспектив від аксіосфери вчителя» [9, с. 5].

Євроінтеграційні прагнення України зумовлюють підвищення дослідницького інтересу до вивчення міжнародного досвіду щодо реформування системи освіти європейських країн, в яких аксіологічні пріоритети стають ключовими у професійній підготовці майбутніх фахівців [8; 14 та ін.]. Так, розкриваючи ціннісний аспект освіти та виховання у педагогічній системі Німеччини, українська дослідниця М. Жолуденко зазначає, що універсальні цінності, які задекларовані в Європейській Конституції, є важливим компонентом навчальних програм в загальноосвітніх закладах федеральних земель Німеччини.

Аналізуючи погляди німецьких педагогів на цю проблему (J. Rekus, D. Hintz, V. Ladenthin) [29], вчена наголошує, що формування і прищеплення цінностей відбувається різними шляхами. У зв'язку з цим, серед багатьох шляхів дослідниця виокремлює два основних пріоритетних: «перший з них – введення конкретних (часто інтегрованих) дисциплін і спецкурсів з ціннісного виховання, тобто цілеспрямоване навчання. Другий спосіб можна назвати альтернативним відносно першого. Він полягає у тому, що увага не зосереджується на конкретних цінностях, вони не називаються, проте діяльність, взаємини між учнями та вчителями, навіть інтер'єр школи, створюють атмосферу, сповнену цінностями довіри, самостійності, поєднуючи свободу та відповідальність, що сприяє гармонійному розвитку особистості» [8, с. 205].

Можна підсумувати, що окреслена зміна пріоритетів розвитку освітньої сфери в Україні та в світі зумовлена низкою чинників, які мають причинно-наслідковий зв'язок. Це: актуалізація ціннісних стратегій наукового пізнання, що пов'язано із загальною тенденцією аксіологізації світового освітнього простору; утвердження нової системи цінностей постнекласичної науки й культури, яка декларує людиномірні, ціннісні характеристики буття; гуманізація освітнього процесу, перехід від авторитарної (знаннєвої) педагогіки до гуманістичної (суб'єктної), що зумовлено становленням особистісного в людині та пов'язано з «людиномірністю» самого знання у контексті постнекласики тощо. При цьому об'єднуючою ланкою в цьому переліку виступає система ціннісних орієнтацій людини, яка й визначає ціннісний вимір нормативного аспекту людського буття. Важливо, що саме система *ціннісних орієнтацій* як найважливіший функціонал в структурі особистості є найважливішим регулятором не тільки її соціальної поведінки, але й унормовує її професійну діяльність.

У сучасному науковому дискурсі доведено, що система ціннісних орієнтацій є нормативним регулятором у професійній діяльності людини. Так, на думку вітчизняних науковців (І. Бех, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Сатановська, О. Сухомлинська, А. Козир, В. Федоришин та ін.), провідне місце в системі ціннісного орієнтування особистості займає її мотиваційна спрямованість на професійні цінності, формування яких є не тільки важливою умовою професійного самовизначення, але й становлення особистості в цілому. Погоджуємося з думкою Л. Сатановської, що «формування професійних цінностей у студентів слід розглядати як процес прогресивних змін, що здійснюється поетапно у процесі засвоєння ними відповідної діяльності, забезпечуючи виконання кожного її етапу: формування мотивів та мети, планування й прийняття рішень, дії, перевірка результатів» [18, с. 62].

Аналіз ціннісно-нормативної сфери особистості, в якій інтегруються як вищі (смисложиттєві), так і регулятивні цінності (норми, цілі, способи діяльності тощо) засвідчує, що проблема ціннісного вибору є ключовою в аксіогенезі особистості. Так, З. Карпенко розглядає аксіогенез особистості як розгортання духовних здатностей людини у цілісній ситуації буття, що «досягається духовною практикою людини як абсолютного суб'єкта, орієнтованого на загальне благо» [10, с. 12]. Оскільки в структурі ціннісних орієнтацій особистості інтегруються як індивідуальні, так і соціальні цінності, тому й ефективність професійної діяльності безпосередньо пов'язана із необхідністю ціннісного вибору щодо того, якими цінностями (благами) майбутній фахівець буде оперувати у своїй подальшій роботі.

Міждисциплінарний контекст окресленої проблеми актуалізує проблему

духовно-ціннісного становлення особистості, «що осягає музичні цінності й створює нові у творчій діяльності» [15, с. 5]. Це створює передумови для формування у майбутніх учителів музичного мистецтва такого феномену як цілісне професійне світорозуміння.

Як нами було визначено у наших дослідженнях, феномен *професійне світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва* – є «цілісним динамічним системним утворенням, що об'єднує та синтезує в собі професійні знання, погляди й переконання, емоційно-ціннісні судження та практичний досвід майбутніх фахівців, визначає їхнє ставлення до професії і до самих себе як суб'єктів професійної діяльності, зумовлює розуміння ними світу музично-педагогічних цінностей і своєї творчості у музично-педагогічній сфері. Концепт професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва визначається гуманістичною спрямованістю й виявляє органічний взаємозв'язок з універсаліями педагогічної культури: педагогічною картиною світу, художнім світоглядом та Я-концепцією вчителя музичного мистецтва. Цілісність професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечується тим, що воно проектується на кожен з наведених вище універсалій, знаходить в них своє специфічне відображення та виступає як результат рефлексії над ними в системі онтологічних, ціннісно-сміслових та методологічних координат» [21, с. 212].

Структура зазначеного феномену охоплює комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих *компонентів*: когнітивно-пізнавальний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та професійно-рефлексивний. *Когнітивно-пізнавальний компонент* досліджуваного феномену, умовно визначений нами як «Я-розуміння», відображує ступінь пізнавальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва щодо смислів професії, що проявляється, в першу чергу, в усвідомленні та розумінні себе фахівцем у майбутній музично-педагогічній діяльності. *Емоційно-ціннісний компонент* професійного світорозуміння, схарактеризований нами як «Я-ставлення», є провідним в «аксіогенезі особистості» (термін З. Карпенко), так як визначає міру емоційно-ціннісного ставлення майбутнього фахівця як до цінностей своєї професії, так і до самого себе в ній. *Діяльнісно-практичний компонент*, визначений нами як «Я-поведінка», характеризує ступінь сформованості поведінкового аспекту професійного світорозуміння та відображує рівень практичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-педагогічної діяльності. *Професійно-рефлексивний компонент* професійного світорозуміння, представлений нами як «Я-рефлексія», відображає міру сформованості в майбутніх учителів музичного мистецтва власної рефлексивної мета-позиції, яка з'являється в результаті усвідомлення власних професійних дій, їхньої оцінки та самооцінки, що скеровує майбутніх фахівців до рефлексивного осмислення ціннісних чинників музично-педагогічної діяльності.

Аналіз структурних компонентів даного феномену засвідчує, що базовим конструктором професійного світорозуміння є система ціннісних орієнтацій особистості, яка виявляється у ставленні майбутніх фахівців і до музики як до цінності, і до ціннісних аспектів майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим важливо визначити педагогічний смисл терміну «орієнтація», який охоплює два аспекти: процес і результат. *Орієнтація як результат* – це основа для постійного пошуку, розвитку, вдосконалення та поглиблення знань, якими особистість вже володіє. *Орієнтація як процес* – це особистісний розвиток, в якому відбувається накопичення компонентів

розвитку, їх збереження, збагачення та реорганізація, розподілення їх функцій, ієрархія та інтеграція, що забезпечує формоутворення ціннісного образу «Я» (власного та професійного), образу майбутнього.

Згідно даної дефініції, якщо розглядати орієнтацію як процес і результат, то система ціннісних орієнтацій як найважливіший функціонал в структурі особистості виступає базовим конструктором формування в майбутніх учителів музичного мистецтва професійного світорозуміння. Ціннісна спрямованість професійного світорозуміння пов'язана, в першу чергу, з емоційною оцінкою та ставленням майбутніх фахівців до цінностей своєї професії і до самих себе в ній, що дозволить їм генерувати нові креативні ідеї й швидше їх реалізовувати, керувати гнучкими міждисциплінарними проєктами у контексті цінностей постнекласичної мистецької освіти.

З метою вивчення динаміки в становленні ціннісних орієнтацій студентів факультетів мистецтв університетів як усвідомленого вибору ними власної позиції у професійній діяльності крізь призму музичних та музично-педагогічних цінностей, нами було проведено лонгитюдне експериментальне дослідження. *Перший етап* цього дослідження був здійснений протягом 2018–2019 рр., його результати було висвітлено у наших попередніх роботах [31].

Другий етап експерименту продовжився протягом 2022–2023 навчальних років. У ньому взяли участь близько 100 студентів I–IV курсів музичних спеціальностей факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Під час проведення експерименту нами були використані *емпіричні методи дослідження*: спостереження, анкетування, бесіди, тестування, діахронічного аналізу, ранжування та ін. Важливим моментом цього етапу експерименту стало з'ясування динаміки в становленні ціннісних орієнтацій студентів у порівнянні з попереднім етапом. Тому нами були повторно використані попередньо розроблені анкети на першому етапі дослідження, проте показники в них дещо змінилися. Так, завдяки *методу діахронічного аналізу* нами було з'ясовано, що важливим показником рівня сформованості загальної художньо-естетичної культури студентської молоді є характер ціннісних переваг у різних жанрах музичного мистецтва. Зазначимо, що даний показник є вкрай важливим для формування професійного світорозуміння майбутніх учителів музичного мистецтва та виявляє ступінь реалізації аксіологічної компоненти у змісті вищої мистецької освіти.

Для з'ясування характеру музичних смаків та уподобань студентів, які взяли участь в експерименті, основні музичні жанри нами були розподілені на дві основні групи: *класична музика* (симфонічні твори, вокальна та камерно-інструментальна музика) та *естрадна музика* (джаз, поп- та рок-музика). Результати опитування виявилися наступними: 72,5% студентів віддали перевагу класичній музиці, що відображує головну професійну спрямованість інтересів і потреб студентів музичних спеціальностей. Решта цих респондентів (26,5%) все ж віддали перевагу естрадній музиці. Ними виявилися студенти, які обрали спеціалізацію «Естрадне мистецтво».

Аналіз анкет щодо ціннісних орієнтацій студентів у процесі виявлення значущості класичної музики, її здатності виходити за межі певного історичного періоду й ставати сучасною для нинішнього покоління дав змогу зробити відповідні висновки у контексті нашого дослідження. Зокрема, нас цікавила відповідь студентів на питання: «Як Ви розумієте поняття – сучасність музики?». Результати анкетування

виявилися наступними: переважна більшість студентів (48,5%) вклала в розуміння сутності цього поняття – «сучасність музичної мови»; 27,5% – «здатність музики відображати внутрішній духовний світ людини»; 14,5% – «відповідність сучасним тенденціям розвитку музичного мистецтва»; 9,5% – «втілення високих духовно-ціннісних та художньо-естетичних ідеалів». Наведені дані анкетування студентів засвідчили, що показник «високі духовно-ціннісні та художньо-естетичні ідеали» музики у змісті поняття «сучасність музики» все ще займає останнє місце у порівнянні з попереднім етапом дослідження. Це засвідчує аргументованість наших суджень щодо подальшої аксіологізації освітнього процесу у змісті вищої мистецької освіти шляхом упровадження спецкурсів «Філософія музики», «Аксіологія музичної освіти», «Методика формування професійного світорозуміння майбутнього вчителя музичного мистецтва» та ін.

У наступному анкетуванні ми намагалися здійснити аналіз мотиваційно-ціннісної сфери студентів музичних спеціальностей у контексті створення позитивної мотивації майбутніх фахівців щодо власних професійних дій за наступними показниками: ступінь мотивації до діяльності у музично-творчих колективах (оркестрові, вокальні та хорові колективи тощо); міру визначення найважливіших професійних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва; ступінь набуття професійних умінь, навичок та компетентностей. У процесі дослідження завдяки ранжуванню ми виявили мотиви ставлення студентів до навчання та мотиви поведінки, якими вони керуються, зокрема, у діяльності музично-творчих колективів. Наведемо результати ранжування: 25,3% студентів надали перевагу творчо-діловому стилю спілкування в колективі та значущості навчання для себе; 18,9% – інтерес до навчання; 12,6% – вимоги колективу; 12,2% – важливість навчальної діяльності для суспільства; 10,8% – любов до навчання; 6,9% – моральні стимули; 7,2% – відчуття відповідальності. Зазначимо, що сумлінність (4,0%) та вимоги керівника (2,1%) посіли останнє місце у рейтингу мотивів. Окремо слід виділити, що одну з найважливіших цінностей у діяльності музично-творчих колективів переважна кількість студентів (65,5%) визначила як цінність естетичного спілкування у різних ситуаціях музичної співтворчості.

Отже, серед пріоритетних чинників студенти, які взяли участь в цьому етапі експерименту, також обрали творчо-діловий стиль спілкування, значущість навчання для себе та окремо виділили цінність естетичного спілкування у процесі колективної музично-творчої діяльності.

Зазначимо, що на всіх етапах експерименту найбільш цінним з мотивів поведінки був і залишається мотив «набуття професійних знань, умінь, навичок та компетентностей», пріоритетність якого для себе визначили 91,9% студентів. Це свідчить про системність процесу набуття студентами професійних цінностей та зумовлено зростанням цінності самої особистості в суспільстві та її професійної компетентності, що виявляється у ставленні студентів до музики як до цінності, так і до ціннісних аспектів майбутньої професійної діяльності. З-поміж професійно-значущих та особистісно-значущих цінностей студенти обрали такі (зазначено в порядку значущості): творчі здібності, досвід (20,8%), сучасність (10,2%), професіоналізм (33,8%), креативність (5,8%), наполегливість (5,6%), чуйність (4,4%), терпіння (4,2%), доброзичливість (4,8%), толерантність, культуру спілкування (5,2%),

дисциплінованість (5,2%). Дані анкетування підтвердили, що студенти на першому та другому етапах експерименту в своїх орієнтаціях надали перевагу професійно-значущим цінностям на противагу особистісно-значущим.

Проведений теоретичний аналіз проблеми цінностей у контексті філософсько-психологічного та музично-педагогічного дискурсах попри множинність їх інтерпретацій виявив спільні позиції щодо розуміння цінностей як універсальних смислів, основи для пізнання світу та самопізнання, найважливішого функціоналу в структурі особистості, переконання для досягнення мети тощо. Важливим виявилось усвідомлення процесу «переживання», «переображення» цінностей людиною, виявлення їх суб'єктивної значущості, надання їм статусу індивідуальних, неповторних, особливих та унікальних.

Компаративний аналіз міжнародного досвіду реформування системи освіти в європейських країнах засвідчив важливість утвердження унікального особистісного знання як цінності. Це уможливорює процеси модернізації ціннісного орієнтування у змісті вищої мистецької освіти, особливо в частині естетизації та аксіологізації освітнього процесу шляхом упровадження в освітній процес факультетів мистецтв спецкурсів з філософії та аксіології музики для більш глибокого розуміння феномену музичного мистецтва як цінності у контексті цілісного світорозуміння.

За цих умов актуалізується проблема духовно-ціннісного становлення особистості засобами музичного мистецтва, створюючи передумови для формування в майбутніх фахівців такого феномену як цілісне професійне світорозуміння. Аналіз структурних компонентів окресленого феномену засвідчив, що базовим конструктом професійного світорозуміння є система ціннісних орієнтацій особистості.

Результати проведеного лонгитюдного експериментального дослідження динаміки в становленні ціннісних орієнтацій студентів факультету мистецтв підтвердили, що найбільш стійкими виявилися орієнтації студентів на професійні цінності. Це відображає головну спрямованість їх інтересів і потреб щодо майбутньої професійної діяльності та підтверджує важливість реалізації аксіологічної компоненти у змісті вищої мистецької освіти для забезпечення системності процесу набуття професійних цінностей, що ефективно впливатиме на успішність професійної діяльності майбутніх фахівців у музично-виконавській або музично-педагогічній сферах.

Проведене у статті дослідження в повній мірі не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми, потребує подальшого наукового заглиблення в її сутність, експериментальної перевірки теоретичних даних, що й буде розглянуто в наших наступних роботах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкіна Н. А. Вебер. *Історія філософії*: словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. 2-ге вид., перероб. Київ: Знання України, 2012. С. 628–630.
2. Аксіологія освіти в сфері комунікативної культури: ціннісні акценти; комунікативні тенденції; дистанційний формат: навч.-метод. посіб. / уклад. Хрипко С. А., Яценко Г. Ю.; за заг. ред. С. А. Хрипко. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 270 с.
3. Андрущенко В. П. Ціннісний дискурс в освіті в епоху глобалізації та інформаційної революції: вибр. публікації представників наук. шк. академіка АПН України, д-ра філ. наук, проф. В. П. Андрущенка. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 550 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Київ: Либідь, 2006. 272 с.

5. Головка Б. А. Філософська антропологія: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. С. 158–192.
6. Добронравова І. С. Когнітивні засади освітніх стратегій. *Філософія освіти*. 2018. № 2(23). С. 134–145. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2018-23-2-134-145>
7. Історія філософії: словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. 2-ге вид., перероб. Київ: Знання України, 2012. 1087 с.
8. Желуденко М. А. Ціннісний аспект освіти і виховання Німеччини. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип. 23. С. 202–208.
9. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / за наук. ред. О. В. Уваркіної. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 128 с.
10. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.
11. Козир А. В., Федоришин В. І. Вступ до акмеології мистецької освіти: навч.-метод. посіб. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 263 с.
12. Кизима В. Образование как сизигический процесс (понятия, принципы, возможности). *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження*. Київ: ЦГО НАН України, 2004. С. 8–57.
13. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Філософія: Логос, Софія, Розум: підручник. Київ: Кн., 2007. 432 с.
14. Луговий В. І. Ціннісні компетентності – невід’ємна складова підготовки фахівців з вищою освітою в умовах євроінтеграції. Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. *Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі, та світі*. Київ: Гнозис. 2009. Т. 1. С. 393–401.
15. Олексюк О. М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: монографія. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 268 с.
16. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
17. Психологія вчинку. Шляхами творчості В. А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П. А. М’ясоїд; відп. ред А. В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. 296 с.
18. Сатановська Л. А. Формування цінностей та ціннісних професійних орієнтацій студентської молоді у вищих навчальних закладах України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2016. № 1(3). С. 58–65.
19. Сухомлинська О. В. Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / упоряд. О. М. Павліченко. Київ, 1997. 224 с.
20. Татенко В. О. Онтогенетичні визначення вчинку. *Основи психології*: підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. 6-е вид., стер. Київ: Либідь, 2006. С. 424–444.
21. Ткач М. М. Концепт професійного світорозуміння майбутнього вчителя музичного мистецтва у постнекласичному дискурсі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* Северодонецьк, 2019. Вип. 4(91). С. 208–222.
22. Allport G. W. *Becoming: Basic Consideration for a Psychology of Personality*. New Haven: Yale University Press, 1955.
23. Bakker A. B. Flow among music teachers and their students: The crossover of peak experiences. *Journal of vocational behavior*. 2005. No 66(1), P. 26–44. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2003.11.001>
24. Ballantyne J., & Zhukov K. A good news story: Early-career music teachers’ accounts of their “flourishing” professional identities. *Teaching and teacher education*. 2017. No 68. P. 241–251. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.08.009>
25. Frankl Viktor E. *Ein Psycholog erlebt das Konzentrationslager*. Verlag für Jugend und Volk, Wien. 1946.
26. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. N. Y., 1970.
27. Nadera B. Promoting student motivation in EFL classroom: Through extended music education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2015. No 199. P. 368–371. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.520>
28. Rauduvaitė A., & Lasauskienė J. Factors determining personal career planning and choices of profession among future teachers of music. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2013. No 83. P. 175–179. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.034>
29. Rekus J., Hintz D., Ladenthin V. *Die Hauptschule. Alltag, Reform, Geschichte, Theorie*. Weinheim, 1998.
30. Rogers C. R. *On Becoming a person: A psychotherapists view of psychotherapy*. Houghton Mifflin, 1961.
31. Tkach M. M., & Oleksiuk O. M. Value-based orientations as a normative regulatory mechanism for the

- formation of professional worldview of future music teachers. *Linguistics and Culture Review*. 2021. No 5(S2). P. 522–536. DOI: <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1388>
32. Topoğlu O. Critical thinking and music education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014. No 116. P. 2252–2256. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.554>
33. Uchyla-Zroski J. Wartości w muzyce. *Katowice 2008–2014. Studia Artystyczne, czasopismo akademickie / red. J. Uchyla-Zroski*. Katowice, 2014. T. 1–6. Nr. 1, 2.

REFERENCES

1. Averkina, N. A. (2012). Veber. *Istoriia filosofii – Weber*. History of philosophy. Dictionary. V. I. Yaroshovtsia (Ed.). Kyiv: Znannia Ukrainy, 628–630 [in Ukrainian].
2. Aksyolohia osvity v sferi komunikativnoi kultury: tsinnistni aktsenty; komunikativni tendentsii; dystantsiinyi format [Axiology of education in the field of communicative culture: value accents; communicative trends; distance format]. Khrypko S. A., Yatsenko H. Yu.; S. A. Khrypko (Ed.). (2011). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova [in Ukrainian].
3. Andrushchenko, V. P. (2009). Tsinnistnyi diskurs v osviti v epokhu hlobalizatsii ta informatsiinoi revolutsii [Value-based discourse in education in the era of globalization and information revolution]: vybr. publikatsii predstavnykiv nauk. shk. akademika APN Ukrainy, d-ra fil. nauk, profesora V. P. Andrushchenka. Kyiv: NPU imeni M. P. Dragomanova [in Ukrainian].
4. Bekh, I. D. (2006). Vyhovannia osobystosti: skhodzhennia do dukhovnosti [Education of personality: ascent to spirituality]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
5. Holovko, B. A. (1997). Filisofska antropohia [Philosophical anthropology]. Kyiv: IZMN, 158–192 [in Ukrainian].
6. Dobronravova, I. S. (2018). Kohnityvni zasady osvitnikh stratehii. *Filisofia osvity – Philosophy of Education*, 2(23), 134–145. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2018-23-2-134-145> [in Ukrainian].
7. Istoriia Filosofii [History of Philosophy]. (2012). Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
8. Zheludenko, M. A. (2008). Tsinnisnyi aspekt osvity i vyhovannia Nimechchyny [The value aspect of education and upbringing in Germany]. *Visnyk Lviv. un-tu. Seria pedahohichna, issue 23*, 202–208 [in Ukrainian].
9. Kaliuzhna, T. H. (2012). Pedahohichna aksiolohia v umovah modernizatsii profesiino-pedahohichnoi osvity [Pedagogical Axiology in the Context of Modernization of Vocational Education]. O. V. Uvarkinoi (Ed.). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova [in Ukrainian].
10. Karpenko, Z. S. (2009). Aksyologichna psykholohiia osobystosti [Axiological psychology of personality]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
11. Kozyr, A. V., Fedoryshyn, V. I. (2012). Vstup do akmeologii mystetskoï osvity [Introduction to the acmeology of art education]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova [in Ukrainian].
12. Kyzyma, V. (2004). Obrazovaniie kak sizygheskii protsess (poniatia, printsypy, vozmozhnosti). [Education as a Sisygic Process (Concepts, Principles, Possibilities)]. *Totallogy-XXI. Postneklasychni doslidzhennia – Totallogy-XXI. Post-nonclassical research*. Kyiv: TSHO NAN Ukraine, 8–57 [in Russian].
13. Kremen, V. H., Iiin, V. V. (2007). Filosofii: Lohos, Sofiia, Rozum [Philosophy: Logos, Sophia, Reason]. Kyiv: Kn. [in Ukrainian].
14. Luhovyi, V. I. (2009). Tsinnisni kompetentnosti – nevidiemna skladova pidhotovky fahivtsiv z vyshchoiu osvitoiu v umovah Yevrointegratsii. Vyshcha osvita u konteksti intehratsii do Yevropeiskoho osvitnioho prostoru [Value competencies are an integral part of the training of specialists with higher education in the context of European integration. Higher education in the context of integration into the European educational space]. *Bolonskyi protses s perspektyvy rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini, Yevropi, ta sviti – The Bologna Process and prospects for the development of higher education in Ukraine, Europe, and the world*. Kyiv: Hnozys, Vol. 1, 393–401 [in Ukrainian].
15. Oleksiuk, O. M. (2019). Rozvytok dukhovnogo potentsialu osobystosti u postneklasychnii mystetskoï osviti [Development of personality's spiritual potential in post-nonclassical art education]. Kyiv: un-t im. B. Grinchenka [in Ukrainian].
16. Padalka, G. M. (2008). Pedagogika mystetstva (Teoria i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art pedagogy (Theory and methods of teaching art disciplines)]. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
17. Psykholohia vchynku. Shliakhmy tvorchosti V. A. Romentsia [Psychology of action. Through the creative ways of V. A. Roments]. (2012). P. A. Miasoid, A. V. Furman. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

18. Satanovska, L. A. (2016). Formuvannia tsinnosti ta tsinnisnyh profesiinyh orientatsii studentskoi molodi u vyshchych navchalnyh zakladah Ukrainy [Formation of values and valuable professional orientations of student youth in higher educational institutions of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogika – Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Pedagogika, 1(3), 58–65* [in Ukrainian].
19. Sukhomlynska, O. V. (1997). Tsinnosti osvity s vykhovannia [Values of education and upbringing]. O. M. Pavlichenko (Ed.) Kyiv [in Ukrainian].
20. Tatenko, V. O. (2006). Ontohenetychni vyznachennia vchynku [Ontogenetic definitions of an act]. *Osnovy psykholohii – Basics of psychology*. O. V. Kyrychuka, V. A. Romentsia [Ed.]. Kyiv: Lybid, 424–444 [in Ukrainian].
21. Tkach, M. M. (2019). Kontsept profesiinogo svitorozuminnia maibutniogo vchytelia mystetstva u postneklasychnomu dyskursi [Concept of professional worldview of a future music art teacher in post-nonclassical discourse]. *Dukhovnist osobystosti: metodologija, teoriia i praktyka – Spirituality of personality: methodology, theory and practice*. Severodonetsk, issue 4(91), 208–222 [in Ukrainian].
22. Allport, G. W. (1955). *Becoming: Basic Consideration for a Psychology of Personality*. New Haven: Yale University Press [in English].
23. Bakker, A. B. (2005). Flow among music teachers and their students: The crossover of peak experiences. *Journal of vocational behavior, 66(1), 26–44*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2003.11.001> [in English].
24. Ballantyne, J., & Zhukov, K. (2017). A good news story: Early-career music teachers' accounts of their "flourishing" professional identities. *Teaching and teacher education, 68, 241–251*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.08.009> [in English].
25. Frankl, Viktor E. (1946). *Ein Psycholog erlebt das Konzentrationslager*. Verlag für Jugend und Volk, Wien [in German].
26. Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. N. Y. [in English].
27. Nadera, B. (2015). Promoting student motivation in EFL classroom: Through extended music education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 199, 368–371*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.520> [in English].
28. Rauduvaitė, A., & Lasauskienė, J. (2013). Factors determining personal career planning and choices of profession among future teachers of music. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 83, 175–179*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.034> [in English].
29. Rekus, J., Hintz, D., Ladenthin, V. (1998). *Die Hauptschule. Alltag, Reform, Geschichte, Theorie*. Weinheim [in German].
30. Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a person: A psychotherapists view of psychotherapy*. Houghton Mifflin [in English].
31. Tkach, M. M., & Oleksiuk, O. M. (2021). Value-based orientations as a normative regulatory mechanism for the formation of professional worldview of future music teachers. *Linguistics and Culture Review, 5(S2), 522–536*. DOI: <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1388> [in English].
32. Topoğlu, O. (2014). Critical thinking and music education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 116, 2252–2256*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.554> [in English].
33. Uchyla-Zroski, J. (2014). Wartości w muzyce. *Katowice 2008–2014. Studia Artystyczne, czasopismo akademickie*. (Vol. 1–6). J. Uchyla-Zroski (Ed.). Katowice, Nr. 1, 2 [in Polish].